

Борислав Пекић *

БЕОГРАДСКИ ДНЕВНИК БОРИСЛАВА ПЕКИЋА ИЗ 1970. ГОДИНЕ¹

ЗА ОБРАДУ У ДНЕВНИКУ²

1. Случај Глушчевића, са резимеом читаве историје око КН³.
2. Случај Наслас⁴- анализа типа.
3. Случај Лебовића⁵- анализа типа.
4. Сакупити старе и разбацане белешке.
5. ДОМАЋЕ прилике у свету идеолошке офанзиве. Упоређење СССР-а и Југославије у области обрачуна са писцима.
6. Случај "Тикава"⁶ и Др. М.⁷ као т и п с к и .
7. О Љубомиру Тадићу - глумцу.
8. Жика Лазић као тип.
9. Како се постаје десничар? (један разговор са М.⁸)
10. Мото за 1970. (нада) затим увод и оставити места за закључак на крају године.
11. Цепни календар за 1970.
12. Калуп датуми за дневник.
13. Препис интервјуа са ТВ Франкфуртом.
14. Путовање по Немачкој, Енглеској, Швајцарској.
15. Документација у ковертама са насловом. Издвојити материјал за коментаре у дневнику.
16. Анализа Булета⁹.
17. Нова година - сусрет са Д¹⁰.
18. Посета Филипу¹¹.
19. Два сна. (Леш сам ископао иза болнице.)
20. Садржај недељни.

¹Овај дневник је писан у укориченој свесци - поклон Мирка Ковача Пекићу. У њој се налази на првој страни црно-бела фотографија Ковачева. Посвета која је на унутрашњој страни корица писана мастилом, латиницом, гласи:

"Драгом пријатељу и писцу кога волим Бори Пекићу да ме помене у свом дневнику". У потпису Мирко Ковач. (Прим. прир.)

²Ове су теме на посебној хартији написане машином до броја 12, а од броја 12 до краја руком, и прикачене уз дневник. (Прим. прир.)

³Књижевне новине. (Прим. прир.)

⁴Арх. Михајло Наслас. (Прим. прир.)

⁵Ђорђе Лебовић. (Прим. прир.)

⁶Драма рађена по роману *Када су цветале тикве*, Драгослава Михаиловића. (Прим. прир.)

⁷Драгослав Михаиловић. (Прим. прир.)

⁸Борислав Михаиловић-Михиз, можда? (Прим. прир.)

⁹Миодраг Булатовић. (Прим. прир.)

¹⁰Не зна се ко је ово? (Прим. прир.)

¹¹Филип Давид. (Прим. прир.)

21. Манштајн¹².
22. О великом страху.
23. Мој дневник био би страхан роман заблуделости и колебања.
24. Подсвесно државнике су уништиле пирамиде ...¹³
25. Посета Драгослава¹⁴.

1.- ¹⁵Био МК¹⁶, па ево одмах му испуњавам жељу из посвете. Налаже ми да пишем у собици за послугу, иза кухиње, и смеје се из гласа. "Свашта" - каже - "збиља ти нема ништа чудније од писца. Док се сав свет уби радећи, писац седи у неком забитом ћошку и упорно", рекао бих да му помогнем и с одушевљењем које ништа не може да оправда, "слаже речи, исписујући чисту хартију. А то што он пише никог живог не интересује". Писање романа заиста личи на алхемију, а писци на сулуде алхемичаре у потрази за вештачким златом.

2.- ¹⁷Окупира ме тема Жозефа Фушеа. Његова бестрасна порочност. Способност за политичке трансформације, мада су то оне биле можда само у почетку, када је од човека у служби Бога - постао слуга народа. Те народне слуге обично се покажу његовим најтиранскијим господарима. Према Фушеовом таленту и његовим иницијативама, полицајци типа Химлера а поготову Берије, изгледају нам као обичне механичке лутке. А ако бисмо казали да је то разумљиво имајући у виду горостасне фигуре њихових господара, Хитлера и Стаљина, не заборавимо да је у току својих пет политичких живота (као да се радило о инкарнацијама и непрестаном паду на лествици вредности) Фуше изнад себе, и противу себе, имао једног Робеспјера и једног Наполеона. Па ипак је умро у постељи. У француској историји још један је Јосиф, само у неразвијеним облику утицаја и аморалности, поседовао сличне особине и бавио се политиком на сличан начин. То је Ришелјеова сива еминенција - опат Жозеф.

3.- ¹⁸План до 1. априла 1970. године: "Врло поштовани господине министре" - за РТБ; "Конопац и треножац" а можда и "Забављајући господина Мартина" - за Радио Келн; драматизација

¹²Хитлеров генерал Erich von Manstein. У вези чега? (Прим. прир.)

¹³Нечитко. (Прим. прир.)

¹⁴Михаиловић. (Прим. прир.)

¹⁵Цео дневник је писан руком, латиницом, хемијском оловком у разним бојама, зависно од теме. (Прим. прир.)

¹⁶Мирко Ковач. Овај параграф је писан плавом бојом. (Прим. прир.)

¹⁷Овај параграф је писан зеленом бојом. (Прим. прир.)

¹⁸Ditto.

"Времена чуда" (једне приче) за Црногорско народно позориште у Титограду; коначна редакција "Ходочашћа Арсенија Његована" и "Генеалогја Његован Турјачких" за Просвету; "Дневник конфидента", "Последњи Сократови дани", "Изјава Јакова Његована" и редакција "Пада Икара Губелкијана" (под заједничким насловом "Колаборационисти") за Лозану и Нолит; наставак рада на "Градитељима"; старе дневнике припремити за прекуцавање; рад на драматургији за један филм Хајрудина Крвавца.

4.- ¹⁹Као један од оних стотину цветова који су позвани да слободно расту, мислим да сам довољно изцикљао. Сада је већ крајње време да ми се откине круна. Када сам већ овде, сасвим се погрешно мисли да је Орвел антиципирао будућност у својој 1984. години. Којешта. Он је само изврстан историчар. Све што је предмет његове метафоре већ се збило (немачки и руски тоталитаризам) када је његова књига писана. У њеној основи леже факта, а не имагинација.

5.- ²⁰Интервју В. Ивановића са М. Трипалом у Политици²¹ од 29. 12. 1969: "Поменули сте комунисте као мањину у одређеним ситуацијама. Пошто је Савез комуниста владајућа партија, како треба да се понашају припадници једне такве партије са прерогативима које то носи, када се нађу у мањини?" Члан Извршног бироа Председништва СКЈ одговара: "То зависи од питања о којему је ријеч. Ако би се радило о неким судбоносним питањима ја не спадам у оне који би сматрали да је демократија циљ коме све треба жртвовати". (У то нипошто не сумњам - прим. Б. П.) "Ако би дошла у питање судбина социјализма у Југославији НАРАВНО²² да бисмо употребили сва средства да се то спријечи. Али, има далеко више питања која нису те врсте. Према томе треба остати у оквирима нормалне идејне и политичке дискусије".

6.- ²³Дневник није ништа мање лажна историја од других. Разлика је једино у томе што у дневнику себе лажемо о себи, а у историјама друге лажемо о другима. Вероватноћа да ће један дневник бити аутентична историја мишљења ипак је неупоредиво већа, него да ће он успети и да се приближи историји осећања. Код професионалних писаца он је увек на опасној ивици литературе, дакле и извештачености. Затим оно што се некоме догађа увек је

¹⁹Писано црном бојом. (Прим. прир.)

²⁰Ditto.

²¹У дневнику је залепљен наведени исечак из новина. (Прим. прир.)

²²Велика слова ставио Пекић. (Прим. прир.)

²³Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

мање од интереса него како му се то догађа. Овај рефлекс је, међутим, чак и у најслободнијем дневнику под извесним надзором аутоцензуре.

7.- ²⁴Ниједној ауторитарној владавини није потребан систем доказаних истина, него систем вредности у који се без резерве верује. Стога ни најбезначајнија појединост у таквом систему не сме бити препуштена покушајима оповргавања нити и једна титла ЈАВНО замењена другом, јер то отвара широк пут сумње и на оне друге, а од тога до ревизије читавог учења, па и његове дисквалификације *in extenso* само је један корак. (Стога црква у свом и најмањем пропису и канону брани укупну исправност целог религиозног учења, исто онако упорно као што бранећи генерално своје догме у заштиту узима и неку њену најспореднију канонизирану последицу.) Обарање Стаљиновог култа омогућено је између осталог и демистификацијом Троцког. С Дантоном је и Робеспјер закорачио на гиљотину.

8.- ²⁵Нико комунистима не одриче право да се и на плану културе боре за своје идеје, одриче им се, међутим, право да ту борбу називају узором демократског политичког деловања, јер ако из такве "борбе" произилази онемогућавање јавног деловања, атак на голу егзистенцију, јавно жигосање, црни спискови на знање и равнање партијским организацијама, хајке, па чак и хапшења - онда је то цинично ругање здравој памети која би под појмовима, па и под појмом демократије хтела бар да подразумева личну безбедност. Нова идеолошка офанзива, као и увек до сада, уосталом, показује конституциону неспособност комуниста да мисле и да се понашају као демократи.

9.- ²⁶Не бирају циљеви своја средства, већ средства бирају своје циљеве. Мислити да циљеви не могу бити упрљани прљавим средствима, која се користе за њихово остваривање, значи стварима одрицати било какве каузалне односе.

10.- ²⁷Деспоти заборављају да у борби за власт "разобличујући" своје дојучерашње најбоље сараднике, партнере и сувладаре као издајнике, вероломнике или чак непријатељске плаћенике, наводе људе на слободу да и на њих гледају са више резерве. Неки нови Стаљин бар за трајања једне генерације не би својим падом разорио

---

²⁴Писано црном бојом. (Прим. прир.)

²⁵Ditto.

²⁶Ditto.

²⁷Ditto.

толики број оданих душа. Претпоставка да су и богови ЛЈУДИ, у многоме помаже да их лакше поднесемо, али исто тако да их се безболније одрекнемо.

11.- ²⁸Сама чињеница да се евентуалне разлике у мишљењу могу кретати у границама прелиминарног прихватања социјализма као најбољег, па дакле и јединог друштвеног поретка - искључује свако мишљење, јер му ништа битно не супроставља. То ми личи на слободу коју имају затвореници, њима се, наиме, допушта да се сасвим слободно крећу у затворском КРУГУ. Ја, дакле, најпре морам бити социјалиста, да бих био слободан. Ја, дакле, најпре морам бити роб једног мишљења да бих извојевао себи право на слободу мишљења. Кад многе од својих "слободоумнијих" пријатеља слушам (када су на некој јавној трибини, разуме се, приватно се понашају с нешто више самопоштовања) личе ми оним својим канонским формулацијама: "Сви смо ми за социјализам ..." на путнике који се на далеки пут спремају, а прва ствар коју чине јесте да се ограде кавезом или обесе окове о ноге. Социјалистичка земља у којој се мора социјалистички мислити да би се уопште мислило - није социјалистичка.

12.- ²⁹Поводом белешке под бр. 8. Ово, разуме се, није први нити ће бити последњи случај да "слободно" изражавање мишљења има за последицу обрачун све до атака на егзистенцију. Међутим, канда се још од раније, и пре случаја са "Предлогом ..." ³⁰ и *Књижевним новинама*, све јасније и све изграђеније почела, у начину деловања комунистичке централе, да испољава нова, назови самоуправна демократска пракса, њена основна начела су: прикривање диктатуре посредством ангажовања маса за циљеве који би се иначе принудом морали остварити (као да притисак масе такође није сила); затим, преношење репресивних инструмената са државних органа на грађане, при чему није искључено да ћемо на врхунцу ове фарсе имати државне органе као "одбрану" од демократских иницијатива уместо да им оне буду извршиоци (зар надзорно особље на Голмом отоку није "смиривало" обрачуне међу прогнаницима!). Најзад, поступност у реализацији циља. Најпре се, наиме, у штампи ³¹ одређена појава нотира и генерално окарактерише као непријатељска (Барбијеријеви чланци о скупу у

---

²⁸Ditto.

²⁹Ditto.

³⁰"Предлог за размишљање". (Прим. прир.)

³¹Чланак из Политике који се налази у дневнику - "Одговори на посланичка питања - Предстоји дебата о злоупотребама у високошколској настави - Декани Филозофског и Филолошког факултета и ректор Универзитета различито оцењују недавне разговоре у Српском филозофском друштву". (Прим. прир.)

Ст. д-у³²). Онда једна формација СКЈ, рецимо Градски комитет Београда³³ изврши спецификацију политичке кривице и у виду циркулара овај материјал са "егзекуционом листом имена" одашље на стварну надлежност партијских организација од којих се, дабоме, "с разлогом очекује да ће размотрити постојање оваквих позиција у својим ужим срединама". Иза тога, природно, комунистичко језгро тражи од својих ужих средина да се предузму санкције. Сад више није реч о политичкој него о професионалној одговорности-. Ж. Стојковић као уредник има да добије ногу³⁴ ... као Михиз³⁵ у своје време. У међувремену се већ води брига и о даљим корацима. Притисак "одоздо" формулисаће М. Поповић у захтев да се у име очувања демократије пређе на кривично гоњење. Механизам је провидан. Али функционише. (Ibid белешка 34.)

13.- ³⁶Треба побећи у стварност.

14.- ³⁷Кад вас видим овакве, све ми се некако чини да сте и ону своју славну револуцију, своју 1941-у, па можда, зашто не, и своју 1948-у, просто ИЗМИСЛИЛИ.

15.- ³⁸Од монархије постоји само један скупљи поредак; то је република.

16.- ³⁹Нико никоме нема право да одузме живот, јер му га није ни дао. То право поседују само родитељи. Само су мајка и отац позвани да убију своје дете, јер су му дали живот. За чудо, они то п р а в о најмање користе.

17.- ⁴⁰У миланском бомбашком случају квестура је установила најпре да је злочин дело радикалних анархиста, а затим да половину те организације сачињавају бивши фашисти. Ни најмање се не бих зачудио када би се установило да њихову добру половину чине опет бивши анархисти.

³²Студентски дом. (Прим. прир.)

³³Чланак из Политике у дневнику под насловом "Закључци Градског комитета". (Прим. прир.)

³⁴Чланак из Политике у дневнику под насловом "'Просвета' - Комунисти се оградају од ставова Свете Лукића и Живорада Стојковића". (Прим. прир.)

³⁵Борислав Михајловић-Михиз. (Прим. прир.)

³⁶Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

³⁷Писано црном бојом. (Прим. прир.)

³⁸Ditto.

³⁹Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁴⁰Писано црном бојом. (Прим. прир.)

18.- ⁴¹Ви кажете: прелазимо на офанзиву. Ако се она и на мене односи, отворено вам поручујем, да сам ја отворио врата широм. Немојте узимати велики залет, јер ћете пролетети кроз та отворена врата. Чувајте снагу. Требаће вам једном.

19.- ⁴²Не улазећи у претпоставке зашто је дошло до 1948. године, са гледишта врхова, са сигурношћу се може закључити да су се они мали, дакле 99% партијског чланства опредељивали по сасвим другим критеријумима него што нам данас желе да представе. Ниједан се "свесни" присталица Резолуције за ову није изјашњавао због тога што је био убеђен да је Стаљинов концепт социјализма онај прави - него што је на њему Стаљинов печат, као што нема присталице "југословенског концепта" који се 1948, изјашњавајући се за њега, определио за неку будућу (ово објашњење дошло је много, много касније да једном несвесном избору пружи алиби свесног политичког, па и моралног опредељења) него је то учинио из слепе оданости партији - или из исто тако слепог страха. У оба случаја су недостајале основне претпоставке за избор. Бирало се између две вере, два страха, а не између две идеје, или два поретка ствари.

20.- ⁴³Замислимо да Стаљин није умро и да је у миру доживео ону дубоку старост у којој се неумитно гасе и разарају све духовне и душевне моћи, и у којој тело на свим линијама отказује послушност. (Може се радити, наравно, и о коме другом вођи, Хитлеру рецимо, или некоме типа Жозефа Фушеа.) Тај човек се у друштву нешто млађе жене или своје одане домаћице сећа епизода из свог живота и своје владавине. Можда слуша своје говоре снимљене на плочама, описе из књига, или гледа документарне филмове о себи. Какав призор?!

21.- ⁴⁴Пишем оно што мене боли, а ви пишете оно што вас боли, али мене боли стражњица за оно што вас боли, као што вас боли стражњица за оно што мене боли. Тај бол је једина истина у односима међу нама.

22.- ⁴⁵Неравноправна борба са судбином (одређењем да постане бубашваба) коју је водио К. у *Преображају* и његово очајничко настојање да, упркос равнодушности па касније и непријатељства

---

⁴¹Ditto.

⁴²Ditto.

⁴³Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁴⁴Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁴⁵Ditto.

околине, што дуже сачува своју људску природу и своје хумане успомене - концентрат је оних мучних, често узалудних напора којима смо подвргнути готово читавог живота.

23.- ⁴⁶После издаје, после обелодањења слова писма које се на њега односи, Јуда Иш Цариот код мајке. Само је Христос у "Времену васкрсења"⁴⁷ човек који уистину бира.

24.- ⁴⁸"Који је најсрећнији дан у вашем животу? Када усред ноћи чујете лупу на степеништу, а затим неко зачуца на ваша врата. Када их отворите, један од три униформисана човека вас пита: - 'Јесте ли ви Иван Ивановић?' Тада сигурно знате да је то ваш најсрећнији дан. Можете мирно одговорити: - 'Не. Иван Ивановић станује спрат више!'" - Ето, то је свет у коме се гради "светла будућност" за нашу децу.

25.- ⁴⁹Није највећа несрећа у томе што се неморално понашамо, већ у томе што то понашање сматрамо нормалним. А то је сигуран пут да га једном сматрамо и моралним.

26.- ⁵⁰"Конопац и треножац"; "Забављајући господина Мартина"; "Врло поштовани господине министре"; "Чудо у Гадари"; "Генерали или сродство по оружју"; "Мемоари војводе од Отранта или једно поподне Жозефа Фушеа". (Све би ово могле бити погодне радиодраме.)

27.- ⁵¹Да би човек схватио сопствени живот није неопходно да мења ТУЂЕ, пут који обично бирају политичари. Довољно је да измени свој. Сваки човек који је то у стању има извесне шансе да живот проживи реално, не само да га одсања.

28.- ⁵²Да би човек уопште био политичар (не онај који и политички мисли, него онај који политички делује) поврх свега мора да има ђаволски развијену самосвест. Он једноставно мора бити довољно уображен и ташт да поверује у сопствене способности руковођења. Он мора сматрати да зна, уме и може више од других људи, јер иначе не би ни пожелео да у владању суделује. Он, дакле, мора да

---

⁴⁶Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁴⁷Наслов који је Пекић имао за други том *Времена чуда* који је био планиран, али није написан. (Прим. прир.)

⁴⁸Писано црном бојом. (Прим. прир.)

⁴⁹Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁵⁰Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁵¹Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁵²Писано црном бојом. (Прим. прир.)

поседује и то неизоставно и у принципу једну од најодвратнијих особина које одвајају човека од животиње - СУЈЕТУ. Грех охолости мора бити његов први грех, а није последњи као што се радо мисли. Таштина није последица већ узрок владања. (Уосталом, државници служе историји само док се у њу "не увале" - онда историја служи њима.)

29.- ⁵³Неизоставно, врло прецизно испитати улогу и њен развој (Љ. Т.⁵⁴ у случају "Тикава") иначе би му, чак и без обзира на општост теме у "Сократу" могла бити нанета неправда. Разговарати поводом тога са Радом⁵⁵.

30.- ⁵⁶Савршено је ирелевантно каквог су порекла (експлоататорског или радног) и разлике у приходима и имовини када су им последице (социјални ефекти) неизбежно и неотклоњиво КЛАСНЕ.

31.- ⁵⁷Форма је конвенција која се мења, суштина је оно што би морало да је из себе производи онако природно као што водена пара образује облак. (Оно што при томе чини његову форму не зависи само од суштине, од, рецимо, густине водене паре, него и од ваздушних струја, спољашњих елемената који садејствују у његовом обликовању.) Конвенције су дакле ти спољни фактори који равноправно са унутрашњим (природном формом којој тежи свака суштина) обликују и уметничка дела. А чинове? Моралне чинове? Садржина једног моралног чина је у његовим последицама. Форма у начину на који се он извршава, у осећању које га прати. Да ли је БОЉИ онај који сиромашноме "пода", премда га презире, па то чини често само зарад околине, угледа или таштине, или онај који за своје неодржавање поседује пуно социјално и морално оправдање? Проблем је овде у садржини. Ако би се акт милосрђа мерио према критеријумима искрености, пре вредности мотива, несумњиво би онај који није уделио, парадоксално, зар не? био милосрднији од онога, који је дао свој прилог. Ако би се, међутим, као мерило милосрдности узела стварна помоћ онеме који је иште, неискрени дародавац би увек био милосрднији од савршено поштеног и искреног али немилосрдног - недародавца. Овде је дакле суштина у ономе што се види, што делује, У ДЕЛУ (дакле форми) а форма као начин, као облик је, неочекивано, у ономе у

⁵³Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁵⁴Љуба Тадић. (Прим. прир.)

⁵⁵Рада Ђуричин. (Прим. прир.)

⁵⁶Писано црном бојом. (Прим. прир.)

⁵⁷Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

чему смо увек погрешно тражили у суштини. Морал је, дакле, категорија понашања, а не мишљења и осећања. Његови су критеријуми у последицама ПО ДРУГЕ А НЕ ПО СЕБЕ. У крајњој линији могао би се замислити екстремно неискрен човек чији би живот био узор моралности.

32.- ⁵⁸Одсуство плавог мастила из дневника сведочи о одсуству СТВАРНОГ живота. Све друге боје, а поготову исечци доказују да се у последње време, од повратка из Енглеске нарочито, цео мој живот одвија више као КОМЕНТАР него као РАДЊА⁵⁹. Уосталом, ја сам то и желео, бар за неко време. Али, ипак то није онај мој манастирски предах, оно самотничко сабирање, које сам пројектовао. Не још. Па добро, забележимо онда да госпођици Јан Весег и господину Намм-у (у чијем се семену, *nota bene*, имаћаху да рађају слуге народима) треба послати књиге за превозење; да треба у ову годину ући са умереним поуздањем које ће углавном зависити од поште; да треба одбацити све оне компромисе који не проистичу из сопствене сумње; да се ни у име чега не дати правити МАМЛАЗОМ; најзад, да поново треба читати више људе који мисле узалудно, него оне који делају - рђаво.

33.- ⁶⁰ Данас сам на Славији срео човека чије су груди биле покривене колајнама, медаљама и одликовањима. Пролазио је кроз бласто чило и поносито. А имао је и зашто, сва одликовања су била од плеха. Очигледно је био горд на свој рад.

34.- ⁶¹Говор М. Поповића, председник Савезне скупштине на недавној седници републичке конференције СКС. У првом реду, ако се можда и примећују знаци извесне регенерације "идеја" које бих ја сасвим условно и ван аутентичних идеолошких критеријума назвао информбировским, а пре бих их уврстио у сасвим субјективну носталгију оних који су 1948. испали с кочијашког бока кола револуције, и чијим је надама крила дала како брутална интервенција у Чехословачкој, тако и наша у последње време веома флексибилна политика према Русима, дакле ако се у в р л о ограниченом смислу и обиму може говорити о "информбировштини која тражи право грађанства", о четништву се то нипошто не може говорити⁶². Осим, наравно, ако се под њим не подразумевају

⁵⁸Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

⁵⁹Овај део се односи на план да се породица Пекић, за извесно време, пресели у Енглеску. Та одлука је донета после посете Лондону крајем 1969. године. (Прим. прир.)

⁶⁰Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

⁶¹Писано црном бојом. (Прим. прир.)

⁶²У дневнику је залепљен исечак из новина са интервјуом. (Прим. прир.)

извесни облици активног национализма, што је опет крајње глупо ако се има у виду да су многи носиоци његови комунисти и бивши партизански борци. Симплификација је, међутим, одувек била једно од најубојитијих оруђа политичке борбе. Савремене либерално-демократске снаге свести на четништво као историјски појам значи оптужити их за све што се у своје време приписивало покрету ДМ, значи о врат им једноставно окачити самоубилачки камен и историјских злочина и историјских грешака. Ако се тако мисли, ако се, дакле, извесна мишљења несагласна ставу СКЈ изједначују са кривичним делом и националном издајом, онда је природан Поповићев позив државним органима "да преиспитају критерије и мерила, па и своју ПРАКСУ⁶³". То је отворен позив на полицијски притисак. У говору је тим органима чак скренута пажња на главне центре те националне издаје. Сва с реда она су у области културе и образовања. Што се тиче тзв. "нове левице" коју је одиста веома тешко окарактерисати неким историјским срамним жиговима, она се једноставно ставља у положај нужног колаборанта "четничко-информбировских" струја, па тиме дисквалификује као саучесник у националној издаји. Међутим, карактеристично је да се присталицама те левице остављају одшкринута врата за повратак у "лагер".

35.- ⁶⁴Шест писаца траже - лице (фарса за радио).

36.- ⁶⁵Филм о вајару Џамоњи; летовање металних накивака на споменику; издвојити монографије о Кршинићу и Мештровићу из проспеката са Сајма 1969; *Споменици револуције* - издање Свјетлост, Сарајево.

37.- ⁶⁶Рад па и наш лични живот имају извесног смисла само под претпоставком да је будућност људске врсте осигурана. Под обрнутом претпоставком, под претњом сутрашњег неизбежног Смака, све би унапред изгубило смисао, све се срушило као кула од карата.

38.- ⁶⁷Биће индивидуе не може се дијалогом, ни бихевјористички интерпретирати. Дијалог се, напротив, тога бића најмање дотиче, јер у оутђеном свету дијалог не служи САОПШТАВАЊУ већ САКРИВАЊУ СЕБЕ.

---

⁶³Велика слова су Пекићева. (Прим. прир.)

⁶⁴Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁶⁵Ditto.

⁶⁶Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁶⁷Ditto.

39.- ⁶⁸Књижевност је својеврсна политика. Разлика је међутим у томе што погрешке рђаве литературе плаћа ограничени број читалаца, који уз то нису приморани да прихвате смисао и поруку дела, а последице рђаве политике плаћају сви грађани без могућности да је избегну. Кад политичар ламентира над погубним утицајем једне књиге или једне књижевности, то ми личи на ону причу: "Држ'те лопова!"

40.- ⁶⁹Овај наш снег личи на упрљану невиност, он је сив као прашина, а местимично око овалних отисака подсећа на бале. Његови су рефлекси плави, под његовим одсјајем све пати од срца. Понекад ми се чини да се и не ради о неком правом снегу већ о индустријској соли. Или о белкастом, никако белом, ђубрету које смо избацили кроз прозор. Јесен има неку водену, мутну боју, лето је усијано, чак и са свим бојама пометено пролеће има неки карактер. Зима овде, међутим, изгледа као хронична болест.

41.- ⁷⁰Место да тражимо заједничке САДРЖАТЕЉЕ, ми трошимо време у трагању за безначајним заједничким ИМЕНИТЕЉИМА.

42.- ⁷¹Они с правом желе диференцијацију, с правом захтевају од чланова СВОЈЕ партије да делује у име надређених (или како то они у савременом жаргону кажу - договорених) принципа. То је сасвим унутрашња ствар СКЈ. И ствар савести њених припадника. Нека се колико год им воља међусобно диференцирају. Што се мене тиче, од мене се диференцирати нипошто не могу, јер сам се ја ОД ЊИХ диференцирао још 1944. године. А 1948. и јавно⁷².

43.- ⁷³Телефонирао Др.⁷⁴. Пада ми на памет да би ону стару народну пословицу о тиквама ваљало модернизовати да гласи: "Ко с ђаволом ЦРВЕНЕ тикве сади о главу му се обијају". То би могла да буде моја новогодишња честитка Б. Драшковићу.

---

⁶⁸Ditto.

⁶⁹Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

⁷⁰Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁷¹Писано црном бојом. (Прим. прир.)

⁷²Пекић је 1948. био ухапшен као члан тада илегалне организације Савеза демократске омладине Југославије и осуђен на 15 година робије. Више о томе у његовој књизи *Године које су појели скакавци*, том I-III. (Прим. прир.)

⁷³Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

⁷⁴Драгослав Михаиловић. (Прим. прир.)

44.- ⁷⁵Недавно поновно задовољство у гледању "Прљавих руку" - овога пута на телевизији. Штета што није уложен озбиљан напор да се ова позоришна представа велике изражајне вредности на свим линијама, адаптира телевизији уместо што је једноставно снимљена у току нормалног извођења. Мизансцен је, разуме се, у новим околностима неодговарајући, крупни план коришћен мање но што унутрашње конвулзије Одерера, Игоа па и Џесике налажу, а спољне којима је обиловала иначе добра интерпретација Јанкетићева, деловале су овде, на уском видном плану неумесно, поготову што се камере покатакд нису интересовале за жижу драмске радње. Да будем прецизнији: оне су се за драмску РАДЊУ интересовале, оне су је доста успешно регистровале, али како телевизија више оперише личностима него радњом између њих, оне су тако запустиле ДРАМУ ЛИЧНОСТИ (проблем дирекције, и смене планова). Љилана⁷⁶ сматра да се играло горе него пре две године. Могуће је, разуме се, да се цела представа понешто излизала, мада јој је с друге стране, присуство камера морало дати нову животворну инјекцију, међутим, ја мислим да је тај утисак произашао из недостатка додатне телевизијске режије. Други аспект ове представе ме је побудио на коментар. Одмах да почнем закључком по коме ову драму сматрам убитачном анализом оних најсуштинскијих механизма који покрећу Комунистичку партију као организацију а не као идеју, и не, дабоме, само њу. Упркос Одереровој фрази да је свако средство добро ако је ефикасно, драма у целини доказује да циљеви одређују средства само до оног часа док та средства не почну одређивати циљеве. При томе је пресудно да рђава средства не могу изабрати добре циљеве. Драма може бити (ако то већ није) АНТИКОМУНИСТИЧКА у највећем степену у рукама режисера који програмски не жели да има разумевања према Сартровим егзистенцијалистичким варијацијама, а још мање да као Драшковић буде њихов одани, уосталом, бриљантан тумач. Стога тврдим да је лицемеран сваки онај који би тврдио да би ова драма код нас била давана да ју је написао рецимо један од Михајловића. По својим набеђеним импликацијама "Тикве" су напросто безазлене, по среди је просто комплекс (кривице?) властодржаца према једној епизоди историје. То је иначе честа појава у политичкој повести тоталитарних поредака. Ове белешке су хватане при самом гледању драме, немају континуитета, па би се једном опет на њих ваљало вратити, нарочито на проблем ПРОМЕНЕ КУРСА и његово дејство на људске егзистенције (упоредити проблем ИБ-а, и других заокрета у

⁷⁵Писано плавом бојом (Прим. прир.)

⁷⁶Љ. Пекић, супруга БП. (Прим. прир.)

политици КПЈ). При томе драма скреће пажњу на питање ИНФОРМИСАНОСТИ. Ко од чланова партије стварно ЗНА шта се збива? Само Луј и Одерер који се тамо у позадини боре за власт, 'ајмо рећи и за своје концепте партијске тактике. Кажем тактике, јер циљ стратешки (власт и одређени друштвени поредак) је исти. Одерер то изричито каже кад говори о томе да је конфликт између њега и Луја настао само због избора времена (не помиње околности јер их у његово време нема, али касније партија која га је УБИЛА КАО ИЗДАЈНИКА преузима његову политику НА РУСКИ ПРИТИСАК, па је чак пред Игоом кроз вечиту Олгу брани ОДЕРЕРОВИМ речима). Сви су остали лутке. А највећа и зато најтрагичнија међу њима је Иго. За њега је партија најпре Луј, а затим то би био Одерер да је два минута раније или касније отворио врата после своје хамлетовске шетње по месечини. Још ћу се на то вратити, да ову необавештеност из које нужно произилазе сваковрсне манипулације и злоупотребе поверења ставим у контекст рецимо 1948-е. Заменимо имена драме одговарајућим, добићемо стварну историју. Колико је Игоа то морало платити главом и душом? Да, злоупотреба поверења. Кад Иго, пре но што ће пуцати у гневу каже да га није она, Џесика, издала, него да је Одерер издао његово поверење, он још остаје на личном плану и партију не меша (у преносном значењу пошто драму љубоморе заменимо драмом изневереног поверења, Иго ипак пуца у партију). Тек када му Олга каже да је партија изменила курс и да је он у том распореду фигура ИЗДАЈНИК, он доживљава прави душевни крах. То је оно душевно убиство после којег комунисти постају бесловесна оруђа у рукама партијске машине, или десперадоси који као Иго завршавају у протестном самоубиству. (У првом партијском пројекту Одерер је издајник а Иго херој - егзекутор суда који заправо сачињава само Луј; у једном тренутку се оба као издајници поравнавају, и као издајници и као хероји у колебању између ова два одређења; Одерер умире као издајник - али херојски умире, а Иго као херој одлази у затвор - издајнички; из затвора он излази као издајник и као издајник умире херојски, а Одерер постхумно постаје херој. Фигуре у овој огавној игри увек су исте, само према положају на политичкој табли мењају вредности и значења.) Иго, интелектуалац, традиционални творац и уништач партија и идеологија - заправо принцип смрти; Одерер је принцип живота. Револуција има и Одерерово и Игоово лице, она је стална трансформација ових принципа један у другог. После одлучујућег разговора Иго је убеђен да је Одерер у праву, па његов злочин губи политички карактер, иако са дубоким значењем. Иго вели: "Ако ме је убедио, то је разлог више да га убијем". Ево још неколико карактеристичних фраза: "Интелектуалац не може

постати револуционар, у револуцији он може постати само убица ... Партија је само оруђе, циљ је власт" (а њен циљ је успостављање бескласног друштва, само се овде овај континуитет, бојим се, прекида). "... Када буржуј долази у партију, осећа потребу да нешто од старог живота са собом понесе, неко слободу мисли, неко иглу за кравату, а ти своју жену ... Од оног момента када си под мојом командом немаш ништа своје ... (Одерер) "Ушао сам у партију да бих престао да мислим на себе". (Иго) А у партији је, мислећи како да са тим престане, заправо стално то чинио. Он је тамо решавао СВОЈ проблем, једнако као и она два Одерерова аутентична пролетерска орангутана, свој а не туђе проблеме. Друштва рецимо, или класе. "Да си срео најпре Одерера уместо Луја, онда би ти ЊЕГОВЕ идеје изгледале исправне". (Џесика) Најзад, забележимо још да на Игоов узвик: "Тај тип је опасан за партију!" Џесика са убитачном наивношћу каже: "Боже, а ја сам мислила да је он њен руководилац!" Својом добровољном смрћу Иго искупљује злочин, за увек утврђује Одерерово име у листу партијских хероја, а своје у црну листу ИЗДАЈНИКА. Он је своје руке опрао - А ПАРТИЈА?

45.- ⁷⁷Прасвесна дејства, пресвесна дејства, несвесна дејства, подсвесна дејства, полусвесна дејства, свесна дејства - ах, до ђавола!

46.- ⁷⁸Поступа се углавном према успоменама, не и по искуству. Искуство је организација која захтева унутрашњи рад, селекцију, одмеравање, верификовање, итд. Искуство у дејству је организован начин мишљења, а успомена је по свом пореклу обичан рефлекс.

47.- ⁷⁹Ми смо од философије начинили глуму. Зашто онда не би ИГРАЛИ Карл Мркса? Како би *Капитал* или *Манифест* изгледали кад би га оценили савети, адаптирали писци, ретуширали драматурзи, изрежирали редитељи, одиграли глумци ПОД ВАТРОМ РЕФЛЕКТОРА НАШЕГ ДОБА? (Можда "Сократов" велики монолог.)

48.- ⁸⁰Одсуство, упадљиво одсуство политике у Кафкиним *Дневницима* је сасвим разумљиво ако се има у виду његово поимање живота као нечије натприродне и мрачне политике, политике која се истовремено води за нас, у наше име али и

⁷⁷Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁷⁸Ditto.

⁷⁹Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁸⁰Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

противу нас. Савремени системи манипулације нигде нису нашли овако снажну антиципацију као што је то *Процес* и *Замак*. Да, оно што нас заокупља су безначајни симптоми те ахумане опште политике.

49.- ⁸¹Можда сви ми својим писањем несвесно спречавамо да нам се живот не упути неким погрешним правцем, правцем који више нећемо бити у стању да контролишемо. Писање је дакле поред осталог вид кукавичлука. Без обзира, на пример, што један памфлет противу тираније може бити убојитији од митраљеског рафала, зашто се лаћамо пера а не митраљеза?

50.- ⁸²Нема никакве сумње, а о томе често размишљам, да бављење политиком онако како се ја њоме бавим, из ћошка, само наноси штете мом писању. Пре свега, овај мој дијалог је немушт, ја сам заправо мутавац који уображава да његова нема размишљања имају неког смисла. Када би ме овакав солилоквиј одвео до неког јавног чина (не мислим на бескорисне афекте) можда би се ово протраћено време на "полемике" са комунистима субјективно исплатило. Чина, међутим, ЗА САДА бар неће бити. Онај Кафкин монструозни свет тајних процеса и непроходних замкова преселио се из спољне реалности у нашу унутрашњу реалност, па можда није далеко време када ћемо са горчином а можда и са олакшањем открити да онај тајни процес са извесном смртном пресудом без права на призив у ствари САМИ ВОДИМО ПРОТИВ СЕБЕ, да смо оне тајанствене и непроходне замкове САМИ ПРОЈЕКТОВАЛИ.

51.- ⁸³Поводом мог "Сократа". Глумац је у вечној потрази за сопственом аутентичношћу, он бира и свој прави живот из дубоке корпе понуђених. (Глума није вештина, па и ако јесте онда је то вештина настала из разочарења.) Глумац је оличење апсурда - његова двострукост понавља нашу, уздижући је до сабласне метафоре. За њега су роле само оклопи, калупи који му стоје на располагању да своју личност спозна. Као одела која човек наизменично проба да би нашао оно једно једино одговарајуће. Али шта ако је то капуљача крвника, трико акробате, одежа врача, маска убице, кострет пустињака?

52.- ⁸⁴Бедна је улога савременог романијера, не може се више измислити ниједно лудило које није и примењено и описано. У

---

⁸¹Ditto.

⁸²Писано црном бојом. (Прим. прир.)

⁸³Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁸⁴Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

најбољем случају може му се истаћи нека боја (нипошто додати) као завршни ретуш у сликарским школама који се препушта ревносим ученицима. Ученик сенчи азур на небу који је заједно са целом неизменљивом сценом управо отурио Мајстор пре него што ће се упутити празном платну да и на њега четком нанесе већ смишљен приказ неког новог лудила. Историја је писцу одузела посао да их набраја, психологија да их тумачи, религија да их реши, наука да их описује и кадикад да их лечи, философија да над њима умује, а политика да их КОРИСТИ. Шта остаје писцу?

53.- ⁸⁵"Право очајање одмах и увек ПРЕВАЗИЛАЗИ свој циљ" (Кафка - *Дневници*). То је нема сумње болесно али је тако. Тако је и са сваком ствари на овом свету. И историја је права ако превазилази свој циљ, а човечији живот, нарочито. Могло би се казати међутим, да је права истина она која сасвим обухвата свој циљ (предмет) али то би само привидно било тачно, јер се ни заиста права истина не може држати само свог предмета, она га мора превазићи, она се наине мора довести у однос, ПРОДУЖИТИ до других предмета. А права реч? Примена овог начела на језик уништила би очајничку тежњу писаца да њихове речи имају увек једно исто, одређено значење.

54.- ⁸⁶"Наине, све ствари које ми падају на памет - не падају ми на памет почев од колена, него тек негде почев од њихове средине" (Кафка - *Дневници*). Изванредно запажање. Да, увек сте убачени у средину неке приче, увек сте у неком проклетом задоцњењу, као да се по савршеном мраку крећете дуго, безнадежно дуго, а онда се све светлости јарко упале и ви сте усред неке битке, у лудници, држите девојку за руку, присуствујете у сваком случају само другом чину од два или три, никад првом. И ваш је рад увек нека мучна реконструкција. Подизање Персепоља с оним нејасним тлоцртом и неколико каменица - каменчура.

55.- ⁸⁷Докле ћемо људе гурати пред пушчане цеви, убијати им мајке пред очима од осам година, пуштати их да се отимају о дојку приликом бродолома, полагати их у љубавни лежај са рођеним братом, усађивати им неодољиву потребу да зној испод капака истерају убијајући Арапе, отворати им врата усамљеног провинцијског дома да би тамо измасакрирали читаву фамилију, стандардну и невину уз то, нагонити их да вијају калуђерице,

---

⁸⁵Ditto.

⁸⁶Ditto.

⁸⁷Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

пролазећи поред курви које им се, додуше за новац, нуде, вешати их помало и са сопственим уживањем, поготову ако смо власни да их са вешала скинемо кад хоћемо или да их бар постхумно рехабилитујемо, доводити их у идиотски положај да НЕ ЗНАЈУ за револуцију која им је пре више од две деценије одузела имовину, гњечити их све дотле док не испоље неко мишљење или осећање или понашање за које ми верујемо да би га под датим околностима морали испољити, наводити их да убијају бабе лихварке да би направили једног ненадмашног иследника (чији методи спори али достижни, уосталом, нису у Русији нашли следбенике) ИМА ЛИ СМИСЛА НАЈУЗДРЖАНИЈЕ НАБРАЈАТИ СВЕ ПРИМЕРЕ, а једва да има по који супротан, у којима књижевност није сликајући зло, заблуду, глупост, порок, злочин и изопаченост покушала овај свет да учини бољим, истинитијим, мудријим, зрелијим, невинијим и природнијим. А циљеви остварују ли средства, или пак средства - циљеве?

56.- ⁸⁸Можда ће Христина⁸⁹ која је дошла на Исидоров⁹⁰ погреб заувек остати овде, јер је са мужем несрећна у браку. Можда ће се овде удати за неког БЛАГОЈА на високом положају и можда ће једном ипак постати љубавница Б. П-а⁹¹.

57.- ⁹²У рају и ватра хлади.

58.- ⁹³На вечери био Бес.⁹⁴ Одлични Миркови (аутобиографски) "Рођаци". Бесемерес сматра да хуманистичка интелигенција уместо одбијајуће ароганције мора да пронађе програм и средства за придобијање тзв. техничке. Занимљиво Веберово објашњење Орвелове књиге - битне особине једне догме о друштву доведене до својих ИДЕАЛНИХ пројекција.

59.- ⁹⁵Осећајност која писце чини неспособним за вођење политике је и основа њиховог талента. Ако изузмемо неколико уосталом сумњивих примера (Гете) дефицит ове осећајности није дозволио Черчилу или Ђиласу да се баве књижевношћу, или им је дозволио да се њоме баве без успеха. Па ипак талент за политику и талент за књижевност, у својим највишим изразима - истог су кова. То је

⁸⁸Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

⁸⁹Личност из недовршеног романа *Градитељи*. (Прим. прир.)

⁹⁰Главна личност из истог романа. (Прим. прир.)

⁹¹Пекић је такође личност тог романа као најбољи пријатељ Исидора Његована. (Прим. прир.)

⁹²Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

⁹³Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

⁹⁴Б. и Љ. Пекић су венчали John Besemeress-a у Београду. (Прим. прир.)

⁹⁵Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

способност да се гради и руши без способности да се предвиде последице. Па често и без осећања потребе да се у њих стекне било какав увид.

60.- ⁹⁶Један добар део догми од религиозних до идеолошких је обична конвенција, протоколарно питање, понекад и ствар (доброг) одгоја. **К а д ј е и в е р а у Б о г а** постала ствар одгоја и друштвеног протокола зашто се то не би могло десити (и зар се не дешава) са догмама о конституционалној револуционарности пролетаријата?

61.- ⁹⁷Ми чинимо праве подвиге да бисмо своје заблуде учинили општим.

62.- ⁹⁸Гледао једну рђаву драму Арбузова "Утвара Чехова". Међутим, пошто сам је гледао на телевизији и у друштву "коментатора" дошао сам до убеђења да за писца нема горег искуства него да нечију туђу драму гледа тако на телевизији (не своју - јер присутни тада или ћуте или хвале). Али на оној туђој **НЕРАЗУМЕВАЊЕ** је у непосредном и разарајућем дејству.

63.- ⁹⁹Док се живот на свим нивоима компликује, или је он одувек такав био, али смо ми тек сада стекли могућност и способност да га таквим видимо и осетимо, док пред нашим очима као у гардероби после представе чињенице свлаче своје лажне коже, своје трикоје боје стварности, док и идеје и тзв. реалност муњевито мењају своја значења и угао се сазнања мења тако брзо као да му је осовина неки помахнитали ротор, док се све око нас разграђује и гради као да је наше материјалне брзине заменила нека нова, бржа, нељудска, и док све те дилеме почињу да бивају и наша збуњена свест о њима - од писаца се тражи да пишу простопроширеним реченицама. У афирмативним и негативним констатацијама. А није ли то заправо бекство у констатације? Констатовати - то је описивати. Став писца је у селекцији. Он је лоповски прокријумчарен у ономе што је изабрао да види као и у ономе што је одбио да види. Лаж ортодоксне реалистичке школе је у томе што она проповеда једну лажну и немогућу **НЕУТРАЛНОСТ**. Пишчев став је тада кукавичије јаје подметнуто у гнездо стварности. Више полажем на то да зауставим ионако **ЛАЖНУ** радњу (која је стварна само уколико садржи елементе **МОГУЋЕ**

---

⁹⁶Писано црном бојом. (Прим. прир.)

⁹⁷Ditto.

⁹⁸Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

⁹⁹Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

стварности) и да приступим коментарисању него да своје дилеме и своје мишљење путем приповедачког манира припишем тој стварности. Таква реалистичка стварност не постоји, она само личи ономе што се стварно догађа. Понегде се лопов лако а негде теже препознаје, али он је ту као на дечијим графичким скривалицама.

64.- ¹⁰⁰Некада сам критичару био циљ, сад сам му средство. До јуче сам могао да очекујем да ћу му бити бар тема, данас сам му тек досадан и рђав повод. А сутра?

65.- ¹⁰¹Одбијам да заузмем став - унапред. Одбијам да о било чему одлучујем унапред и да моје понашање у сваком појединачном случају подређујем једном општем, унапред усвојеном регулативу, без обзира да ли је он формиран као религиозни, морални, философски, или политички систем. Хоћу да се испољавам у непосредном додиру са стварношћу и не прихватам да се између мене и те реалности нађе било каква мисаона баријера. Могу дакле и да будем противуречан. Међутим, то нипошто не значи, нити је искључено да се посматрајући моје понашање у појединим случајевима, *POST FESTUM* у њему не открије нека логика. Зар се без система, без принуде превентивног става заиста не може живети?

66.- ¹⁰²Порука Ћиласу: ви више не владате људима, ви још не владате идејама, а речима никад нисте стварно владали. Али ви сте људима владали, и идеје су над вама владале, па ћете једном можда и са својим правим речима да се нађете.

67.- ¹⁰³Речи имају контекст, дела га немају. А ако га имају шта се под њима подразумева? Каква је разлика у КОНТЕКСТУ између реченице: "Ја сам убио једног човека" и стварног убиства тог човека? Сви прави писци желе да избаце контекст из својих дела, (контекст у смислу способности једне речи да означава више ствари одједном), сви државници желе да га у своја дела уведу. (Обиље контекста у поступцима и обележава суштину једног политичког чина. У том смислу је Ћ.¹⁰⁴ вероватно и рекао да Тито није марксиста већ политичар.) Сваки прави писац жели да буде схваћен само на један начин, онако како своје речи САМ схвата. Државници не желе да буду схваћени - уопште. Наиме, они желе

---

¹⁰⁰Дитто.

¹⁰¹Дитто.

¹⁰²Писано црном бојом. (Прим. прир.)

¹⁰³Дитто.

¹⁰⁴Милован Ћилас. (Прим. прир.)

да њихове речи имају онолико значења колико има контекста стварности којима се обраћају.

68.- ¹⁰⁵Скандал или хришћанска посланица М. Главуртића. Овој пројекцији будућности (према Матији) присутни: Ћилас¹⁰⁶, г-ђа Баровић, Удовички (храбри радикални студент који нема храбрости да из партије изађе), дописник *Agence-France* са супругом (отишао непосредно пре Мировог лудила), Матија Бећковић са супругом, Мирко¹⁰⁷, Деса¹⁰⁸, Миро Главуртић са супругом, ја и Љиљана¹⁰⁹. Било је речи о једном католичком свештенику који је учествовао у антисрпским погромима. Револтирани Миро је изјавио да је то лаж. Према њему католичка црква није сарађивала са усташама ни као организација ни појединачно. На помињање Степинца, Миро је добио напад, оборио је са комодне чаше, назвао нас бандитима, мајку опсовао Ћиласу и Матији (ја сам у расправи око попова мудро ћутао, те био поштеђен), пообарао све капуте - не у потрази за својим, већ онако - и упркос мојим смиривањима, у пратњи своје констерниране супруге напустио кућу. Томе се више нема шта додати, осим да сам ја, без икаквих стварних разлога, покушао да његов поступак објасним. Главуртић је увек говорио о томе да лудило влада светом. Слажем се. Један од његових највиталнијих извора је у људима његовог кова.

69.- ¹¹⁰Државник мења поруке као и писац - само их упућује преко полиције.

70.- ¹¹¹Терор који писци спроводе над својом околином доказ је њихове жудње за моћи. Слава је овде само замена за власт. Неко ко живот проводи градећи имагинарне светове не може а да не осети потребу да буде градитељ и у овај стварни укључи.

71.- ¹¹²Поводом разговора са Ћиласом (бележница од 3. јануара). Неко ко жели власт само зато да би исправио (не окајао, јер то је ствар понашања пред Богом а не пред људима!) погрешке своје бивше политике - ташт је у поврату. У том новом свету ко гарантује да Савле опет неће постати Павле, или да Павле опет неће бити Савле? Ако такав човек каже: "Једном сам тешко

¹⁰⁵Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

¹⁰⁶Милован Ћилас. (Прим. прир.)

¹⁰⁷Мирко Ковач. (Прим. прир.)

¹⁰⁸Деса Тревизан. (Прим. прир.)

¹⁰⁹Љиљана Пекић. (Прим. прир.)

¹¹⁰Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

¹¹¹Ditto.

¹¹²Писано плавом бојом. (Прим. прир.)

погрешио, али САД сам, ево, дубоко убеђен да сам у праву" - само понавља погрешку која га је и први пут одвела у грех. Свака погрешка најпре почиње од чврстог убеђења.

72.- ¹¹³Да ли је РАЗУМЕВАЊЕ процес, чин или програм? (чин у смислу откривења.) Колико ми времена треба да разумем особу коју волим, ону коју ценим, ону коју мрзим или коју презирем? А колико ће на то разумевање чекати особа коју уопште не познајем? Да ли је разумевање област акције или реакције? Или самоакције?

73.- ¹¹⁴Нису речи криве што их ми употребљавамо. Колико речи с којима не знаш шта би, а колико оних које шта би не знају са собом?

74.- ¹¹⁵Где престаје моје пристајање, а где одрицање? Чиме сам ја у стању да владам, шта да контролишем, над чиме утицај да имам? Где ћу себи рећи: "Гад си зато што ћу тиш", а где: "Гад си зато што си проговорио"?

75.- ¹¹⁶Тома у "Времену васкрсења". Он више неће веровати али ће бити испод крста на Јордану и можда опет поверовати? После Христове - заправо Симонове - смрти вратиће се Тома својој породици која ће у свему видети један младалачки излет, али је Тома постао конвертит, разочаран догађајима на Голготи он прогони хришћане, па чак и Јевреје, јер је можда у Титовим легијама које руше Јерусалим (?) У сваком случају он је добио задатак да уништи хришћански сабор на Јордану. Одложио је тренутак напада, јер је видео ХРИСТА КАКО НОСИ КРСТ. Он га је једини познао. Он опет ИДЕ за њим. Он једини слути шта се овде збива. Да ли је помогао Христу? Како? Ако му је пришао, да као Симон крст понесе, морао је грубо бити одбијен. Неће се више грешна историја поновити. Можда је викао: "То је Христос!" - а батинали су га као светогрдника и сматрали мађионичаревим плаћеником. Пошто је Христос умро, шта се догађа? Да ли легија према договору на који је Тома заборавио - напада, настаје клање. Хришћани се не бране, а међу њима у одрпаној одећи (да би се лакше међу њих увукао) крстећи се, умире Тома, љубећи сандалу војника који га је копљем пробо.

---

¹¹³Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)

¹¹⁴Ditto.

¹¹⁵Ditto.

¹¹⁶Писано зеленом бојом. (Прим. прир.)

76.- ¹¹⁷Однос између језика као уметности и филмске а нарочито желе-слике као уметности, лапидарно би се могао дефинисати као однос способности за селекцију коју има дете и зрео човек. Будући предаван по пореклу, језик се већ разграничио на онај којим се комуницира и на онај којим се уметнички изражава. Слика још није доспела дотле. Још се не може дефинисати шта је ту знак за комуникацију једног новог језика, а шта уметност.

---

* Госпођа Љиљана Пекић, супруга Борислава Пекића, припремила је овај дневник за *КРИТИКУ etc.* Уредници јој се захваљују.

---

¹¹⁷Писано црвеном бојом. (Прим. прир.)